ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 11, številka 4, december 2007 · ISSN 1408-2969

EPISTEMOLOGIJA G. E. MOORA

G. E. Moore

Štiri oblike skepticizma

prevedel Rok Uhan (pregledal in popravil Danilo Šuster)

Citiranje: G. E. Moore, »Štiri oblike skepticizma«, *Analiza: časopis za kritično misel* 11, št. 4 (2007): 11–15.

Prevod. Licenca Creative Commons, ki velja za arhiv revije, za prevode ne velja; pravice izvirnika pripadajo njegovim imetnikom.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je izvirna tiskarska datoteka številke, ki ji je bil leta 2026 dodan ta naslovni list. Strani in prelomi ustrezajo tiskani izdaji.

G. E. Moore
Prevedel Rok Uhan (pregledal in popravil Danilo Šuster)

Štiri oblike skepticizma*

Predmet moje razprave v tem predavanju je obravnava štirih različnih filozofskih nazorov, pri čemer lahko imamo, vsaj tako mislim, vsakega od njih za obliko skepticizma. Vsak od teh nazorov trdi glede stvari neke določene *vrste*, da nobeno človeško bitje nikdar s popolno gotovostjo ne ve prav ničesar o njih. Med seboj pa se razlikujejo samo v vrsti stvari, glede katere zagovarjajo skepticizem.

…

Vse štiri oblike skepticizma, s katerimi se bom ukvarjal, so, vsaj tako mislim, zagovarjali v preteklosti in jih še vedno zagovarja kar nekaj filozofov. Ponazoril pa jih bom izključno s sklicevanjem na dve Russllovi knjigi – *Analysis of Matter* (Allen & Unwin, London, 1927) ter *An Outline of Philosophy* (Allen & Unwin, London, 1927, v ameriški izdaji *Philosophy*). Ko je pisal ti dve knjigi, je Russell, vsaj kolikor lahko jaz razberem, glede vsake od štirih »stvari«, ki jih bom opisal, zagovarjal stališče, da nobeno človeško bitje ni nikdar vedelo ničesar gotovega o stvareh te vrste, kar bom ponazoril s citati iz teh dveh knjig, ki kažejo, zakaj menim, da je Russllovo stališče takšno. Jaz pa si ne morem pomagati, da ne bi mislil, da sem pogosto imel gotovo védenje o stvareh vseh štirih vrst, glede katerih Russell izjavlja, da nobeno človeško bitje ni o njih nikdar vedelo ničesar gotovega. Mislim pa, da s tem, ko pravi, da nobeno človeško bitje ni nikdar imelo takšnega védenja, implicira, da to velja tudi zame in se jaz torej motim v prepričanju, da sem takšno védenje imel. Vprašanje, ki ga želim obravnavati, je enostavno: Ali je imel Russell prav v prepričanju, da nikdar nisem imel takšnega védenja, ali pa imam prav jaz, ki mislim, da sem takšno védenje imel? Seveda, če imam prav jaz, potem mislim, da je prav gotovo, da so tudi drugi ljudje, vključno z Russellom samim, imeli takšno védenje. Vsi vi, denimo, ste zelo, zelo pogosto imel gotovo védenje o stvareh vsake od teh vrst, glede katerih on trdi, da nobeno človeško bitje ni o njih nikdar vedelo ničesar gotovega. A tu ne mislim razpravljati o tem, ali so drugi ljudje imeli takšno védenje, niti ne o zelo zanimivem vprašanju, *zakaj* je gotovo, da če sem jaz imel

* Prevedeno po »Four forms of scepticism«, v G. E. Moore, *Philosophical Papers*, New York: Collier Books, 1962, izbor: str. 193, 197 in 220-22.

takšno védenje, potem so ga imeli tudi drugi. Vprašanje, s katerim se bom ukvarjal, je zgolj to, ali imam prav v prepričanju, da sem *jaz* imel takšno védenje, ali pa ima prav Russell, ko misli, da jaz nikdar nisem imel takega védenja.

Zdaj bom poskušal predstaviti, kakšne so te štiri vrste stvari, glede katerih Russell implicira, da nikdar nisem imel nikakršnega zanesljivega védenja o katerikoli od teh stvari, jaz pa ne morem, da ne bi mislil, da sem pogosto imel gotovo védenje o stvareh vseh teh štirih vrst.

(1) Prva vrsta ja tale. Po Russllu nisem nikdar popolnoma gotovo vedel prav ničesar o *sebi*. Kot on meni, ne vem zanesljivo niti tega, da zdaj »imam bel zaznavni predmet« [angl. percept][†] in nikdar nisem vedel nobene podobne stvari.

…

(3)Tretja vrsta stvari, o katerih naj ne bi nikdar vedel ničesar gotovega, so stvari, ki bi jih lahko v vsakem posameznem primeru izrazil tako, da bi pokazal na določeno osebo in rekel »Ta oseba zdaj nekaj vidi«, ali pa »Ta oseba je pravkar nekaj videla«, ali pa »Ta oseba je pravkar nekaj slišala«, ali pa, bolj določeno, »Ta oseba zdaj vidi, ali je pravkar videla, bel vidni zaznavni predmet«, ali »Ta oseba zdaj sliši, ali je pravkar slišala zvok 'ta'«.

…

(4) Četrta vrsta stvari, za katere menim, da sem o posameznih primerkih te vrste pogosto imel gotovo védenje, za Russlla pa se zdi, da je mislil, da nobeno človeško bitje ni nikdar o njih imelo kakršnegakoli gotovega védenja, pa je naslednja. Gre za stvari, kot je ta, da je tole svinčnik; da je to kos papirja; da ima ta svinčnik mnogo večjo dolžino od debeline; da ima ta kos papirja večjo dolžino od širine in da je njegova debelina mnogo manjša od njegove dolžina ali širine; da je ta svinčnik zdaj bliže temu kosu papirja kot pa moji levi roki; da se zdaj premika proti temu kosu papirja itd. itd. Za vse omenjene stvari mislim, da sem jih z gotovostjo vedel v trenutku, ko sem jih omenil. Čeprav Russell *izrecno* ne govori veliko o stvareh te vrste, ne more biti dvoma, da je mislil, da nobeno človeško bitje ni nikdar o njih imelo kakršnegakoli gotovega védenja.

[†] V delu *Outline* Russell uporablja besedo »zaznavni predmet« (»percept«) v takšnem smislu, da nikakor ni vse, za kar bi običajno rekli, da je »zaznano«, že tudi »zaznavni predmet«. Tako sem, denimo, zaznal vsak primerek besede »to«, ki sem jo zapisal na tem papirju. Toda noben primerek besede »to«, čeprav je zaznan, ni zaznavni predmet v Russllovem smislu. Vsak tak primerek je nek fizikalni predmet in noben fizikalni predmet ni enak temu, kar on meni z izrazom »zaznavni predmet«. Russell uporablja »zaznavni predmet« v istem smislu kot drugi uporabljajo besedo »čutni podatek« (*sense-datum*), razen seveda v tem, da beseda »čutni podatek« implicira, da so čutni podatki »dani«, po Russllu pa zaznavni »predmeti« niso »dani« ali pa vsaj ni gotovo, da so. Gre za različna nazora, ki ju, tako se zdi, Russell med seboj ne razlikuje povsem jasno.

…

Vrnimo se zdaj k obravnavi tretje in četrte vrste stvari. Obravnavam ju skupaj, saj, kolikor lahko vidim, so Russllovi argumenti v obeh primerih enaki. Kakšne argumente ima Russell za stališče, da nikdar nimam gotovega védenja o stvareh, kot so »Ta oseba zdaj nekaj vidi«, »Ta oseba zdaj nekaj sliši« itd.?

…

Zdaj pridemo do argumenta: »Descartesov zli demon je logična možnost.« Ta argument je očitno precej različen od obeh predhodnih. Russell ne pravi, da *so* kakršnikoli zaznavni predmeti proizvedeni s strani Descartovega zlega demona; niti ne misli, da je praktično ali teoretično mogoče, da Descartesov zli demon v meni proizvaja takšne zaznavne predmete, v smislu, kot je (morda) praktično mogoče, da to stori čarovnik in teoretično mogoče, da to stori fiziolog s stimuliranjem optičnega živca. Pravi le, da je to *logično možno*. Kaj natanko pa to pomeni? Mislim, da je to argument, ki predstavi docela nove premisleke, o katerih do zdaj še nisem povedal ničesar in ki nas vodijo h koreninam razlik med Russllom in mano. Menim, da Russell tukaj zatrjuje, da je *logično mogoče*, da je ta moj določeni zaznavni predmet, za katerega mislim, da vem, da je asociiran z zaznavnim predmetom neke druge osebe, dejansko ustvarjen v meni s strani zlobnega demona, tako da sploh ni nobenega takšnega asociiranega zaznavnega predmeta. Zatorej ne morem zagotovo vedeti, kar mislim, da vem. Seveda pri tem domnevamo, da *če* ga je ustvaril zli demon, potem sledi, da ni asociiran z zaznavnim predmetom neke druge osebe na način, za katerega mislim, da vem, da je. Tako uporabljamo frazo »je bil ustvarjen od zlega demona«. Vprašanja, o katerih moramo razmisliti, so torej preprosto naslednja tri: Kaj je mišljeno s tem, ko rečemo, da je *logično mogoče*, da je ta zaznavni predmet ustvaril zli demon? Je *res*, da je to logično mogoče? In če je res, ali sledi iz tega, da jaz sam ne morem zagotovo vedeti, da ga *ni* ustvaril zli demon?

Tri različne reči bi lahko bile mišljene s tem, ko rečemo, da je ta propozicija logično mogoča. Prva je ta, da propozicija ni v protislovju sama s sabo. To rade volje sprejmem. Ampak iz golega dejstva, da propozicija ni v protislovju sama s sabo, zagotovo ne sledi, da ne moremo zagotovo vedeti, da je neresnična. To sprejema tudi Russell, ki zagovarja stališče, da zagotovo vem, da so neresnične nekatere propozicije o mojih zaznavnih predmetih, ki niso v protislovju same s sabo. Tako sprejema, na primer, da zagotovo vem, da zdaj obstaja beli vidni zaznavni predmet. Toda propozicija, ki pravi, da ga ni, zagotovo ni v protislovju sama s sabo.

V svojem argumentu mora torej uporabljati frazo »logično mogoče« v nekem drugem smislu. Naravna raba bi se zdela: ni logično nezdružljivo s čemerkoli, kar vem. Če pa bi frazo uporabljal na ta način, bi s tem predpostavljal tisto, kar šele mora dokazati. Zakaj tisto, kar ravno trdim, da vem, je, da tega zaznavnega predmeta *ni* ustvaril zli demon. Seveda pa *je* propozicija, da ga je ustvaril zli demon, nezdružljiva s propozicijo, da ga *ni*.

Preostane le še en način, ki je, kot mislim, dejansko tisti, ki ga je Russell imel v mislih. Pravi namreč: Propozicija »Ta zaznavni predmet je ustvaril zli demon« ni logično nezdružljiva s čemerkoli, o čemer imamo *takojšnje* [immediate] védenje. In če tako misli, potem menim, da ima prav. Predpostavljam, da se glede tega mnogo filozofov ne bi strinjalo z nama. So ljudje, ki menijo, da v določenih primerih *imamo* takojšnje védenje o stvareh, kot so: Ta oseba se zaveda; uporabljajo vsaj tak jezik, če pa res imajo v mislih natanko tisto, kar jaz menim s »takojšnje védenje«, je morda dvomljivo. Z Russllom se moram strinjati o tem, da nikoli ne morem imeti *takojšnjega* védenja o tem, da se ta oseba zaveda, niti ne o tem, kar je *logično nezdružljivo* s »Ta zaznavni predmet je ustvari zli demon«. Razlikujem pa se od Russlla v predpostavki, da zagotovo vem določene stvari, o katerih nimam *takojšnjega* védenja in ki prav tako logično *ne* sledijo iz česarkoli, o čemer imam takojšnje védenje.

Zdi se mi, da je to temeljno vprašanje o primerih tipa (3) in (4), ki jih razlikuje od primerov tipa (1) in (2). Mislim, da imam *takojšnje* védenje o sebi in stvareh kot »Pred kratkim je nastopil zvok, kot je 'Russell'«. Mislim, da v spominu nastopa takšno *takojšnje* védenje in da je veliko moje vednosti o samemu sebi te vrste. Ampak vseeno se moram strinjati z Russllom, da nikoli ne morem imeti takojšnjega védenja o »Ta oseba se zaveda« ali »To je svinčnik«, kot tudi v tem, da resnica takšnih propozicij nikoli ne sledi logično iz česarkoli, o čemer imam takojšnje védenje, pa vendar mislim, da imam gotovo védenje o teh stvareh. Ali ima kakšen argument za svoje stališče, da če je njihova neresničnost *logično mogoča* (tj., če nimam takojšnjega védenja o čemerkoli, kar je logično nezdružljivo z njihovo neresničnostjo), potem o njih *nimam* gotovega védenja? To je zagotovo nekaj, kar Russell vseskozi predpostavlja, a nikjer nisem našel posebnih argumentov, ki bi temu govorili v prid.

Kolikor lahko presodim, tvorita njegove razloge za to stališče dve domnevi, ki ju izrazi, ko reče: »Če (naj zavrnem stališče, da je moje življenje en sam dolg sen) moram to storiti na podlagi argumenta po analogiji ali induktivnega argumenta, ki pa ne vodi do popolne gotovosti.« (*Outline*, 218) Z drugimi besedami, Russell predpostavlja: (1) Moje prepričanje ali védenje, da je to svinčnik, *če* o tem nimam takojšnjega védenja in če ta propozicija ne sledi logično iz česarkoli, o čemer imam takojšnje védenje, v nekem smislu »temelji« na argumentu po analogiji ali induktivnem argumentu; in (2) tisto, kar »temelji« na argumentu po analogiji ali induktivnem argumentu, ni nikoli gotovo znanje, ampak le bolj ali manj verjetno prepričanje. Glede na ti dve domnevi se mi zdi, da mora biti prva v nekem smislu pravilna, čeprav se mi zdi, da je neznansko težko reči. v kakšnem smislu je pravilna. Nagibam se torej k spodbijanju druge domneve: Menim, da je tisto, kar »temelji« na argumentu po analogiji ali induktivnem argumentu, v smislu, v katerem na tem temelji moja vednost ali prepričanje, da je to svinčnik, kljub vsemu zares lahko gotova vednost in *ne* zgolj bolj ali manj verjetno prepričanje.

Tisto, kar želim na koncu poudariti, pa je: Russllovo stališče, da ne vem zagotovo, da je to svinčnik ali da se vi zavedate, temelji, če imam prav, na nič manj kot štirih različnih podmenah: (1) da o teh stvareh nimam takojšnjega védenja; (2) da ne sledijo logično iz česarkoli, o čemer imam takojšnje védenje; (3) da

če sta (1) in (2) resnični, mora moje prepričanje ali vednost »temeljiti na argumentu po analogiji ali induktivnem argumentu«; in (4) da tisto, kar temelji na takem argumentu, ne more biti *gotovo védenje*. Ne morem pa kaj, da se ne bi vprašal: Ali je dejstvo, da so te podmene resnične, dejansko tako gotovo, kot je gotovo, da *res* vem, da je to svinčnik in da se vi zavedate? Ne morem si kaj, da ne bi odgovoril: Zdi se mi bolj gotovo, da *zares* vem, da je to svinčnik in da se vi zavedate, kot pa da je resnična katerakoli izmed teh štirih podmen, kaj šele, da so vse resnične. Z drugimi besedami, čeprav se, kot sem že omenil, strinjam z Russllom, da *so* (1), (2) in (3) resnične; pa glede nobene od teh treh ne čutim *takšne* gotovosti kot glede tega, da zagotovo vem, da je to svinčnik. Naj bo dovolj: mislim, da ni *razumno*, da smo tako gotovi glede katerekoli izmed teh štirih domnev, kot smo glede propozicije, da vem, da je to svinčnik. In kako, zaboga, naj se odločimo, o kateri izmed dveh reči je *razumno* biti najbolj gotov?